

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์ การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรของชาวปกากะญอ: กรณีศึกษาบ้านห้วยส้มป่อย ลุ่มน้ำแม่เตี๊ยะ อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

ผู้เขียน นายอรรถเดช มหาวงศ์นันท์

ปริญญา วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต
(การใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ อาจารย์ ดร.สิทธิณัฐ ประพุทธนิตินสาร

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นการศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรของชาวปกากะญอ: กรณีศึกษาบ้านห้วยส้มป่อย ลุ่มน้ำแม่เตี๊ยะ อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของรูปแบบการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน 2) เพื่อศึกษาถึงปัจจัยทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ประโยชน์และการจัดการพืชสมุนไพร

การศึกษาครั้งนี้ประยุกต์ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์บุคคลสำคัญได้แก่ ผู้อาวุโสและผู้รู้ของชุมชน ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการตัวแทนครัวเรือนละหนึ่งคนจากสมาชิกครัวเรือน รวมถึงการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม เมื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูลทางเอกสารและข้อมูลภาคสนามแล้ว ได้นำข้อมูลมาทำการตรวจสอบจัดหมวดหมู่ข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ในการศึกษา

ผลการศึกษาพบว่า เกิดเปลี่ยนแปลงของพืชสมุนไพรในปัจจุบันคือ เมื่อจำแนกสมุนไพรที่ลดลงจากอดีตกับบริเวณที่พบ พบว่ามีพืชสมุนไพรที่พบบริเวณลำห้วยลดลงถึง 7 ใน 14 ชนิด ซึ่งสาเหตุที่ทำให้พืชสมุนไพรบริเวณลำห้วยลดลงและหายาก เป็นเพราะปริมาณฝนและช่วงเวลาที่ฝนตก แต่ละปีในช่วง 5-6 ปีที่ไม่แน่นอนและไม่มากเหมือนแต่ก่อน ทำให้ลำห้วยเล็กๆแห้ง และเปลี่ยนเส้นทางไป ทำให้พืชสมุนไพรชนิดที่ต้องการความชุ่มชื้นจำพวกไม้ล้มลุกและเฟินนั้นลดลง แต่ด้วยข้อจำกัดของการวิจัยในครั้งนี้ไม่สามารถศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศนั้นๆ ได้จึงไม่สามารถเปรียบเทียบให้เห็นภาพความเปลี่ยนแปลงของแต่ละพื้นที่ที่ชัดเจน แต่เป็นที่สังเกตว่าปริมาณการใช้สมุนไพรของกลุ่มตัวอย่างที่สัมภาษณ์ มีน้อยทุกชนิด ทำให้ทราบว่าทำให้ความสำคัญต่อเรื่องสมุนไพรของชาวบ้านมีน้อยลงกว่าสมัยยุคก่อนๆ เนื่องจากความรู้ความเชื่อเรื่องการแพทย์สมัยใหม่ที่เข้ามามีบทบาทมากขึ้น

เพราะถึงแม้ว่าความเชื่อเรื่องสมุนไพรของชาวบ้านจากกลุ่มตัวอย่างจะมีถึงร้อยละ 85 ของกลุ่มตัวอย่าง มีเพียงร้อยละ 32.5 ที่เคยรักษาโรคโดยใช้ยาสมุนไพร ซึ่งทำให้ทราบว่าถึงแม้จะมีความรู้และความเชื่อเรื่องพืชสมุนไพรแต่การยอมรับการรักษาแบบสมัยใหม่ที่มีความสะดวกและเห็นผลชัดเจนกว่า ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้พืชสมุนไพรของชาวบ้านห้วยส้มป่อยในปัจจุบันและยังมีปัจจัยอื่นที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรซึ่งสามารถแบ่งเป็น 3 ด้านใหญ่ คือ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ที่เปลี่ยนจากผลิตเพื่อยังชีพกลายมาเป็นระบบการผลิตเชิงพาณิชย์ ที่ชาวบ้านต้องมุ่งเน้นด้านผลิตเพื่อให้ได้มาซึ่งรายได้ที่เพียงพอต่อความต้องการด้วย “อาชีพและเวลา” ที่เปลี่ยนไป ทำให้การเข้าไปเก็บหาพืชสมุนไพรในยามที่มีคนในครอบครัวเจ็บป่วยในป่ามาใช้รักษาเป็นเรื่องที่เสียเวลา และยังเป็นผลต่อเนื่องไปถึงปัจจัยด้านสังคม และด้านวัฒนธรรม ที่ทำให้ความสัมพันธ์ในครัวเรือนและชุมชนลดน้อยลง การศึกษาแบบสามัญที่ทำให้เด็กต้องออกมาศึกษาต่อในเมืองส่งผลให้ ขาดการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับพืชสมุนไพรสู่คนรุ่นหลัง แล้วยังนำความรู้ความคิดที่เป็นวัฒนธรรมการบริโภค และวัตถุนิยมเข้ามาในชุมชนทำให้เกิดค่านิยมเรื่องเงิน ซึ่งความสะดวกสบายได้ที่อยู่อย่างร่วมถึงยารักษาโรคด้วย

Thesis Title	Change of Herbal Plants Utilization of the Pga K'nyau: A Case study of Ban Huay Som Poy, Mae Tia Watershed, Chom Thong District, Chiang Mai Province
Author	Mr. Akadet Mahawongsanan
Degree	Master of Science (Sustainable Land Use and Natural Resource Management)
Thesis Advisor	Lecturer Dr. Sidthinat Prabudhanitisarn

ABSTRACT

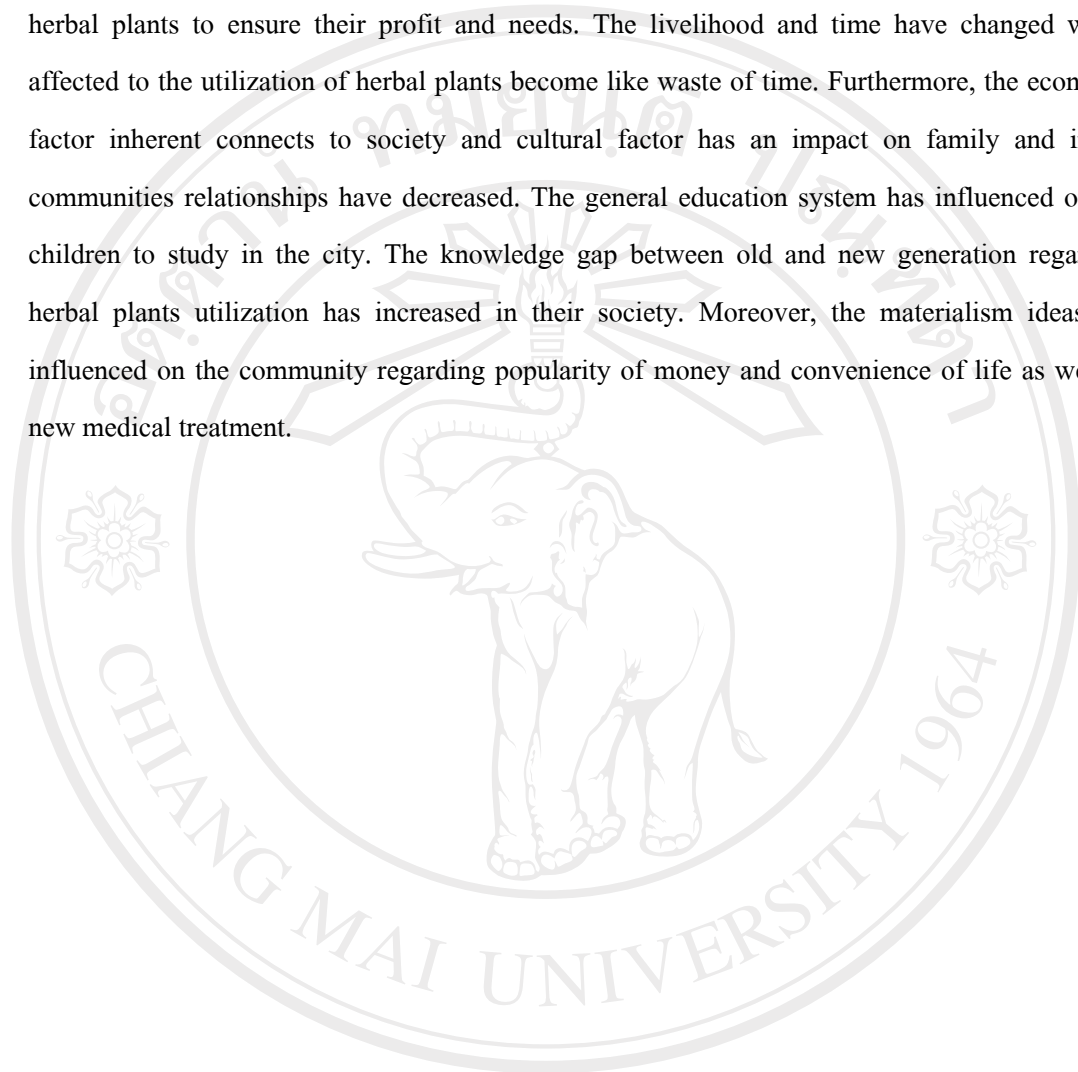
This thesis investigates the change of utilization of herbal plants of Pga K'nyau's at Huay Som Poy, Mae Tia Watershed, Chom Thong District, Chiang Mai Province. The purposes are 1) to study the change of utilization pattern of herbal plants from the past to present. 2) to study the economic, social and cultural factors attaching the utilization pattern and management of herbal plants.

This study has applied qualitative research methods by interviewing elder villagers, key persons, the community leaders and household sampling as well as participatory observation. After compile in data from the field work and secondary ones, all information was classified and analyze to substantiate research objectives.

The research found that at present, the number of herbal plants types were decreasing from 14 to 7 types, because of decreasing rainfall and ecological changes in many swamps and streams. However, their study was constrained and unable to study the change of each plant's ecological system in terms of comparative study to the others in each area. Obviously, the quantity of herbal plants utilization of the studied group was reduced which reveal that the importance of herbal utilization to the villagers has decreased from the past because of new medical knowledge.

Although 85 percent of the villagers have for medication local beliefs in herbal plants, only 32.5 percent at present has use the local herbal plants. According to those reasons, it also found that the villagers increasing accepted the new medical methods and treatment which is more convenient to their lives. This was also one main factors causing change of the herbal utilization of Huay Som Poi's anyone of the other three main factors. In terms of economic factor,

the people of Ban Hauy Som Poi have changed their way of production which used to be for their own consumption into commercial production. The villagers need to pay attention to produce herbal plants to ensure their profit and needs. The livelihood and time have changed which affected to the utilization of herbal plants become like waste of time. Furthermore, the economic factor inherent connects to society and cultural factor has an impact on family and inside communities relationships have decreased. The general education system has influenced on the children to study in the city. The knowledge gap between old and new generation regarding herbal plants utilization has increased in their society. Moreover, the materialism ideas has influenced on the community regarding popularity of money and convenience of life as well as new medical treatment.

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved